

**NEPRIČAKOVANA NAJDBA
(Ἐπιτομή) ARISTOTELA V
VEBROVI ZAPUŠČINI: GRECIŠT
DOKLER IN FILOZOF VEBER**

Letos poleti sem se udeležil sedaj že tradicionalnega Avstrijsko-slovenskega filozofskega kongresa, ki je tokrat potekal v Celju, v času od 19. do 23. avgusta 2000, z naslovom: »Fenomenološko izročilo v Avstriji, Sloveniji in njuni okolici«. Avstrijski organizatorji, to je Inštitut za filozofijo Univerze v Gradcu, so ob tej priložnosti pripravili razstavo Vebrove zapuščine, ki jo hrani Univerza v Gradcu. Ob ogledovanju razstavljenih del Franceta Vebra in drugih dokumentov iz njegove zapuščine sem naletel na mapo z napisom »Dela drugih avtorjev«, v kateri je med rokopisi nekaterih drugih avtorjev shranjeno tudi besedilo celotnega prevoda Aristotelovega dela »O duši«, ki ga ni napravil nihče drug kakor Anton Dokler. Prva stran tega dela se glasi:

*»Aristoteles:
O duši.*

Prevedel A. DOKLER.

Prevod je napravljen po Teubnerjevi izdaji od Apelta.

Primerjal sem latinski prevod V. von Moerbecke in nemški prevod Herm. Bender-ja. Po tem sem večinoma posnel tudi opombe«.

Ta najdba me je presenetila, saj sem pred desetimi leti prevajal Aristotelovo delo »O duši«, ne da bi vedel, da obstaja takšen prevod.

1. Anton Dokler, Aristoteles – »O duši«

Rokopis Doklerjevega prevoda enega izmed temeljnih Aristotelove filozofije, spisa »O duši«, hrani Raziskovalni oddelek in dokumentacijski center za avstrijsko filozofijo (Forschungsstelle

und Dokumentationszentrum für Österreichische Philosophie), ki deluje v okviru Inštituta za filozofijo Univerze Karla Franca v Gradcu. Ker mi je direktor tega inštituta dr. Rainhard FABIAN, ki je bil vseskozi navzoč na tem kongresu, omogočil napraviti nekaj kopij, morem o tej najdbi nekaj več povedati.

Aristotelovo delo O duši, Περὶ ψυχῆς, De anima, obsega tri knjige, ki se delijo v več poglavij. Doklerjev prevod se začneja s tabelarnim pregledom vsebine, medtem ko so sicer knjige in poglavja brez podnaslovitve. Rokopis je kopija tipkopisa in obsega 56 strani. Prevodu je dodanih nekaj strani kratkih opomb. Na zadnji strani prevoda (Arist. 56) je datum:

»Ljubljana, dan 20. december 1933«.

To pomeni, da je bil prevod dokončan decembra 1933.

Prevodu je priloženo Doklerjevo pismo Francetu Veburu, ki nam nekaj pove o okoliščinah nastanka prevoda. Ker je pismo zelo kratko, ga podajamo v celoti:

»Dragi Franc!

V prigibu Ti hvaležno vračam posojeno knjigo. Gotovo si na njo že pozabil. Pred leti sva govorila o Aristotelovi knjigi »O duši« in si mi prigovarjal, da bi jo prevedel. To sem izuršil že lani; letos pa sem uslo stvar unovič pregledal in popravil. Ker pri sedanjih razmerah ni misliti na izdajo v tisku – prvič bi bilo predrago, drugič pa bi bilo le malo ljudi, ki bi se za to zanimali – sem napravil en odtisk za Tebe oz. Tvoj seminar. Morda bo to koga zanimalo, ki ni posebno vešč grščine, pa bi rad čital, kaj je pisal Aristoteles o duši.

*Sprejmi torej to kot novoletno darilo od
Tvojega*

vdanega prijatelja

Doklerja«

Dokler je torej za Novo leto 1933/34 poslal ta prevod Vebru.

Od leta 1934 bi torej mogel biti na razpolago v Filozofskem seminarju Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, vendar pa se to najbrž ni zgodilo, saj ta prevod slovenski strokovni javnosti očitno ni bil poznan. Ko sem se jeseni 1961 vpisal na filozofijo in začel poslušati tudi predavanja prof. Alme Sodnikove o Aristotelovi Metafiziki, ni bil omenjen nikakršen nadaljnji slovenski prevod Aristotela, čeprav je nedavno tega izšel Gantarjev prevod Poetike (Ljubljana 1959) – Nikomahova etika izide 1964 – in je tedaj Ljubljano obiskal prof. Petruševski iz Skopja, ki je govoril o svojem razumevanju Aristotelove Poetike.

Anton Dokler se je rodil 11. junija 1871 v Višnji vasi pri Celju, študiral je klasično filologijo na Dunaju in poučeval na gimnaziji v Kranju (1897-1912), na I. državni gimnaziji v Ljubljani (1912-17) in na učiteljskišči v Ljubljani, kjer je bil ravnatelj do upokojitve. Umrli je 22. oktobra 1943 v Ljubljani v trinsedemdesetem letu starosti. Njegovo najbolj znano in najpomembnejše delo je *Grško-slovenski slovar* iz leta 1915, v ponatisu 1999. V zapisu v *Enciklopediji Slovenije*, ki ga je sestavil akademik prof. Kajetan Gantar, izvemo, da je v rokopisu zapustil prevod Platonove *Države*. V osmrtnici za Doklerjem v »Slovincu«, št. 242, je med drugim zapisano, da je

»v zadnjih letih prevel iz grščine veliko Platonovo Državo, za katero pa ni našel založnika. Upajmo, da bo v urejenih razmerah ta svetovno znana knjiga v Doklerjevem prevodu ohranjala spomin na marljivega šolnika.«

Zanimivo je, da pisec nekrologa ne omenja prevoda Aristotelove knjige O duši, kar pomeni, da ni vedel zanjo. Pač pa pisec nekrologa krivi »neure-

jene razmere« leta 1943 kot vzrok, da knjiga ne more iziti, medtem ko leta 1933 Dokler sam govori o tem, da v tedanjih »razmerah ni misliti na izdajo v tisku«. To pomeni, da je bilo neobjavljanje temeljnih del tako objektivno kakor subjektivno pogojeno. Vsekakor do objave ni prišlo ne leta 1933 ne 1943.

Doklerjev prevod knjige O duši je zelo tekoč in pogovoren. Tako pravi, da je duša »začetek«, ne »počelo« živih bitij«. Zelo pogovorno zveni prevod λόγος s »pojmom«, οὐσία z »bistvom« in τὸ τί ἦν εἶναι s »pravim bistvom«. Uporablja pa tudi latinizme: materija, substanca ipd. Pogrešamo, da ni dodano Bekkerjevo oštevilčenje strani in vrstic. Prevod daje zelo dober vtis in ga bo treba prenesti v računalnik. Naj navedem dva odlomka iz II. knjige, kjer je govor o bistvu duše:

I. V prvem odlomku imamo triado snov, oblika, sestav, ter pojmovni par možnost/dejanskost: »To pa, s čimer živimo in zaznavamo, razumemo na dva načina; prav tako kakor s čimer kaj vemo; imenujemo namreč eno znanje, drugo pa dušo: z vsakim namreč teh dveh razumemo, slično tudi to, s čimer smo zdravi: to je ali zdravje ali kak del telesa ali pa tudi celo telo. V tej primerih je znanje in zdravje podoba in neka oblika, pojem in pravzaprav delovanje, energija tega, kar je sposobno za njih sprejem, namreč znanje tega, kar je sposobno za znanje, zdravje pa tega, kar je sposobno za zdravje. Mislim si namreč lahko, da leži v tem, ki trpi in je v takem položaju, udeleževanje teh, ki so sposobni delovati. Tako je tudi pri duši: nasproti telesu je ona v prvi vrsti to, s čimer živimo, zaznavamo in mislimo; zato se pač mora smatrati za pojem in obliko, ne pa za materijo in substrat. Ker namreč lahko razlagamo izraz substanca na tri načine, kakor smo omenili zgoraj: prvič kot obliko, drugič kot materijo, tretjič pa kot

sestavo iz obeh, je materija možnost, oblika udejevtvovanje ali entelehija...» (de An. II 2, 414a4-16) (str. 20).

II. V drugem odlomku imamo opis Aristotelovih vzrokov: gibalni, oblikovni in smotrni; pri tem je Aristotelov pojem τὸ εἶναι preveden kot bivanje:

»Duša pa je vzrok in začetek življenja. Ta dva pojma pa se rabita v različnih pomenih. Tako torej je tudi duša vzrok na tri določene načine: prvič je vzrok za to od koder nastane gibanje, drugič je vzrok, radi česar, tretjič pa je vzrok kot substanca živih teles. Da je vzrok kot substanca, je jasno; kajti substanca je pri vsem vzrok bivanja; bivanje pa je pri živih bitjih življenje, vzrok in izvir tega pa je duša. ... Nadalje je jasno, da je duša tudi kot zakaj vzrok; kakor namreč deluje duh radi česa, prav tako tudi narava in ta zakaj je njen cilj. Prav tako kakor narava deluje v živih bitjih duša; vsa naravna telesa so namreč sredstva duše...« (de An. II 2, 415b4-16) (str. 22).

Najdba tega prevoda v Vebrovi zapuščini zastavlja vrsto vprašanj. Najprej je tu že nakazano vprašanje Vebrovega odnosa do tega besedila. Zakaj A. Sodnikova ni vedela zanjo; ali pa je vedela in je iz nerazumnih razlogov molčala? Zakaj Veber sam o tem ni ničesar rekel? Ali je imel prevod pri sebi in ne v knjižnici Oddelka za filozofijo? Navsezadnje je Alma Sodnikova omenjala Aristotela v kratkem pregledu zgodovine psihologije, ki je izšel v Vebrovem Očrtu psihologije leta 1924. Vsekakor molk o tem delu znotraj sicer živahnega filozofskega dogajanja v Vebrovem krogu naznačuje tudi subjektivni razlog za »izgubo« oziroma pozabo tega rokopisa: gre za odsotnost zgodovinske dimenzije v Vebrovi transcendentalno-psihološki zasnovi filozofije. Kar zadeva tipkopis knjige O duši, jo je treba napraviti do-

stopno v Ljubljani. To bo delo za raziskovalno elaboracijo Vebrove zapuščine, ki je še vedno v začetni fazi.

V zvezi z najdbo Doklerjevega prevoda Aristotelove knjige O duši pa se zastavlja vprašanje, kako je sploh z Doklerjevo zapuščino. Ali je sploh ohranjena, kdo jo hrani? Tu bo treba napraviti več predhodnih poizvedb, da bi sploh prišli na možne sledi, ki bi nas vodile do te zapuščine. Tako bo šele mogoče videti, ali je še mogoče kje najti rokopis oziroma tipkopis prevoda Platonove Države.

Kakor vemo, je Platonova Država izšla v prevodu Jožeta Košarja leta 1976. Domnevamo lahko, da prevajalec ni vedel za Doklerjev prevod. Prvi koraki, ki so tu potrebni, morajo sploh priti do Doklerjeve rodbine. Doklerjev sin Marijan Dokler, rojen 24. marca 1903 v Kranju, je študiral teologijo na Univerzi v Innsbrucku, kjer je doktoriral 1927. Po vojni je bil zaprt 22. 1. 1948, obsojen 16. 4. 1948 na 18 let zapora, a je bil leta 28. 11. 1955 pomiloščen in izpuščen, nato pa je bil župnik v Motniku ter je umrl 17. 3. 1984.¹ Sledi do te zapuščine bo težko najti. Četudi bomo morda kmalu mogli prebirati v slovenskem prevodu celotnega Platona, bi najdba Doklerjevega prevoda gotovo pomenila obogatitev naše občutljivosti za grško kulturo in naše filozofske miselnosti. Zdi se, da je usoda Doklerjeve zapuščine in njena verjetna izguba posledica več dogajanj, kakor so: neizprosno in surovo ravnanje, ki so ga trpeli mnogi ljudje, ki niso mogli pritrjevati komunistični politiki, opuščanje klasične izobrazbe v času po II. svetovni vojni in morda tudi razne dru-

¹ Za te podatke se zahvaljujem gospodu Viktorju Smoliku; prim. še Pust-Reven-Slapšak, Palme mučeništva, Celje 1995.

ge osebne ali družinske nepravilike. Kljub temu pa je najbrž vredno, da bi še poskusili najti Doklerjev rokopis prevoda Platonove Države.

dr. Valentin Kalan

SATIRIK IN NJEGOV VLADAR

Pogovor o odnosu med satiro in politiko
Klub Drama, 29. februarja 2000

Vsem skupaj dober večer. Najprej bi se rad v imenu organizatorja, študentske sekcije Društva za antične in humanistične študije, zahvalil obiskovalcem za tako številno udeležbo – reči moram, da smo presenečeni. Zahvaljujem se tudi obema gostoma, predvsem gospodu Petanu, ki si je danes z veliko dobre volje ukradel tričetrť ure, ker ga čakajo še volitve v Društvu pisateljev, tako da bo moral oditi prej, seveda pa tudi gospodu Senegačniku, asistentu na Oddelku za klasično filologijo. Dogodek smo si zamislili kot literarni večer, na katerem bi po recitaciji antičnih epigramov secirali odnos satirikov do aktualne oblasti; zaradi pisateljskih volitev bo najprej okrogla miza in šele nato recital. Običajen pristop k takšni temi je kronološki, zato bo prvo vprašanje namenjeno gospodu Senegačniku: kakšen je odnos do oblasti pri Marcijalu, ključnem antičnem epigramatiku?

Brane Senegačnik: Najprej lep pozdrav. Kar v redu je, da je najprej okrogla miza in šele potem recitacija; najprej post, potem pa užitki [smeh v dvanajstih]. Začel bom s kratkim uvodnim pojasnilom. Najavljen sem bil sicer kot klasični filolog, kar bi najbrž pomenilo, da bom o teh stvareh predaval, vendar ne bo tako: tukaj sem predvsem kot nekdo, ki se z literaturo ukvarja tudi sam, ki razmišlja o njej in o njeni vlogi v kulturi. Za to pa je do-

bro in aktualno ravno zastavljeno izhodišče, namreč Marcijalov odnos do oblasti. Marcijal po rodu ni bil iz Rima, kot veste vsi, ki študirate, bil je iz Hispanije in svojo pot si je moral v Rimu šele utreti. Zato je seveda razumljivo, da je moral kot nekdo brez pravega ozadja, kot nekdo, ki si je to ozadje šele ustvarjal, narediti marsikaj, kar mu ni bilo najljubše in kar mu tudi ni najbolj v čast; tako je bilo v vseh časih. Vprašanje o Marcijalu in njegovem odnosu do oblasti se najbrž zastavlja predvsem zaradi dejstva, da poznamo nekatere njegove epigrame, ki bi jih res lahko označili kot prilizovanje, *adulatio* – to so epigrami, naslovljeni na cesarja Domicijana. Kasneje, po smrti tega cesarja, jih je s pravim palinodičnim postopkom preklinal, ko je pisal epigrame v čast drugim cesarjem in je v njih izrecno odganjal od sebe takoimenovane *blandidiae*, dobrikanja; zanje pravi, naj odidejo daleč od njega, med Parte, to se pravi na konec sveta. Tisto, kar je tukaj ključ oziroma kleč, če sem prav razumel to vprašanje, je vprašanje kredibilnosti avtorja, ki se obrne iz ene drže v popolnoma drugačno. Takó prilizovanje kot tudi obračanje po vetru, ki ima za cilj materialne in socialne koristi, je verjetno nekaj, kar v nobeni omikani evropski kulturi ni človeku v čast, ni cenjeno. To je gotovo. Vendar pa moramo imeti pri presojanju antičnega časa po mojem pred očmi širšo sliko tedanjih kulturnih in duhovnih razmer, vprašati se moramo po ustroju političnega življenja in politične zavesti v tistem času, preden iz svoje lastne izkušnje izrečemo splošno sodbo. Kot rečeno: ta širši politični okvir – pa ne samo politični, politično-kulturni in sploh duhovni okvir – je tisto, kar lahko zelo močno določa vrednost in držo posameznih del